

R O Z B O R
STAROČESKÉ LITERATURY,

ČITANÝ WE SCHŮZKÁCH

KRÁLOVSKÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI NAUK,
SEKCI FIOLOGICKÉ,

R. 1843 A 1844.

— 686 682 —

И О Д И О И

УНИТАРИТНА ИМЗЕОФОРМА

ИМЗЕОФОРМА

ИМЗЕОФОРМА

ИМЗЕОФОРМА

ИМЗЕОФОРМА

I. Tomáše Štítného Rozmluwy nábožné.

Od

Josefa Jungmanna.

(Zpráva čtená ve filologickém oddělení při vědecké společnosti dne 30. listopádu 1843.)

● spiscch Tomáše Štítného od oné doby, w kteréž jsme w Rozboru našem r. 1840 a 1841 o sedmi stupních na str. 143 a o knihách naučení křesťanského na str. 195. zpráwu podali, známost se nám mnohem širši otewřela. Již nyní s jistotau twrditi můžeme, že šestero spisůw, z onoho wěku nás došlych, bylo plodem jeho wraucí lásky k wědám a jazyku českému, jakož i neunawené pilnosti. Mimo dotčené ony dwa spisy o sedmi stupních a naučení křesťanské následující čtyry bez pochyby z jeho pera wyšly: *a)* Rozmluwy nábožné. *b)* Řeči swáteční, nalezející se w rkp. weř. bibl. pod sign. XVII. C. 15. *c)* Soliloquia sw. Augustina přeloženo, w též bibl. pod XVII. F. 21. Konečně *d)* Překlad Hugowa spisu o připrawení srdce w rkp. téměř sawwěkem u p. Čelakowského.

Již co se týká Rozmluw nábožných, o těch zde širši zpráwu dáti chceme. Nalezají se w Rkp. na fol. w bibliot. Gersdorfské Budišinské, psaném w XV stol. z něhož nowý přepis w Mus. českém se nachází. W Budišinském rkp. zanjímají rozmluwy 229 stran, po nichž o jiných wěccch náboženstwí, zwlášť kompaktát se týkajících jednáno, čehož tuto pomijíme. Našeho spisu počátek jest w tato slowa: Bóh wšenhótně milosrdný skrze Mojžieše proroka swého mluwí oc. Konec pak tento jest: Nebo když zkušén budc, nalezne pokoj a útěchu wěčné radosti we cti a w chwále, jehož nám pomoz hospodine Amen. Jedna částka rukopisu toho až do str. 78 psána na pergameně, druhá na papíře odtud až do str. 229. Na čele stojí předmluwa neznámého opisowatele, nejprwé čerwenau barwau takto: Předmluwa na tyto knihy, w nichž w prwních zawierá o čem ticží synowé otce, w druhých tieže duše swědonie, a oni zase jim odpowicdají. Potom černidlem dále psáno toto: Z daru božieho dobrý šafář a sluha w naději božie maje hřiwnu od boha poručenu, nechtěl jie pokopati ale jie wzem oddal se na těženie, aby pánu swému z nie užitek získal a přínsl. Byl za času krále Wáclawa Českého třetieho panoše jeden slowútný, Thoma z Štítného, litterat dobrý, w swých letech poctiwě a w swém šlechtném žiwotu do starosti zachowalý. A weda žiwot

bohomyslný a pokojný na své twrzi, složil a vyložil tyto knihy českým jazykem. A ačkoli w druhých (druhdy?) slowiech za našich let neobyčejných, ale w staré české řeči nalezených, kterýmž často čta, porozumíš. A také jsa rozumu (dospělého) mluví řeči okrášlenú a milú (o věcech), w kterýchžto písma sw. starého i nowého zákona i doktorów swatých požívá. Kteréžto rozdělil jest we troje knihy. A jsúť na mnoho miestech a zvláště na počátku rozomów wtipných a vysokých pro ty, jenž jsú životów k bohu pozdwižených a myslí swú, a jenž mají o bohu wyše poznání, než sprostní. Protož komuž by zdály (sě) u prwu těžky a nesnadny, nerozpakuj se. Protož přetrp laskominy a ostrost tu jako onoho wina na oné swatbě prwnieho, potomť bude pochotnějši dáno. A jakož zákóm we škole, říkají, lekcí čtená jednú libí se, a desětkrát přečtená lépe rozumie se. A k tomu popros pána boha, toho mistra umělého, ať rozum otewře a osvietí, a k tomu chut a milost dá, a uzrieš s pomoci jeho w nich welikú kratochwil a užitek duši a spasení swému. Ale ktož chceš užitku toho požívati, musíš s swětem nemnoho mieti činiti, a též tělesným žádostem, libostem a ďábelskému lákání odoláwati, a w čítání upokojenau mysl mieti. I wěziž, o čem w prwních knihách wypisuje. Najprwé o poznání boha a trojice swaté, a tak o božské jednotě, a kterak můž bůh po stwoření poznán býti, a o jeho moci, múdrosti a dobrotě, a skrze které věci wiece a w čem móż a má bůh poznán, ctěn a tak milowán býti. Dále o přirození a důstojenstwie angelském, o jich mocech. O dewieti kořiech andělských a sposobu a zvláštnoti jich koru každého. W druhých knihách, kdež rozmlúwá duše s swědomím, najprwé w poznání o milowání boha a náboženstwie, a kterak se má duše jeho samého přidržeti, a swět a ďábla a tělo své w jich žádostech opustiti. Co jest člověk a odkud pošel a kam zablúdil a z čeho zase wyšel. Dále dary a dobrodiní mnohá a weliká duchownie i tělesná, jenž člověk od boha wzał a béře, kterak jich má wděčen býti, a z toho milowati, a k němu se wešken pohnúti a obrátiti. Opět dále o dvojí radosti, duchownie a tělesné, která užitečnějši. O pomstwie a smrti zlé hříšných a jich biedách pekelných; o radosti a odplatě dobrých a pochotné smrti jich, a o králowstwie nebeském, kteréž jsú w něm příprawy a užitkové a chwála boha a s ním jeho zwolených.

Na to následuje předuluwa Štítného s nadpisem červeným: Tuto již počíná řeč najprwé sám s sebu a potom s dětmi, i die takto (černidlem): Bůh všemohútně milosrdný oc. Z kteréžto zde toliko některé částky klademe, [Bůh chce aby ho lidé poznali w skutcích jeho, an w poznání jeho jest věčný život]. Dal jim swobodnost, i dí: Otěž otce swého a powiť: swých starších wztěž a ukážíť. Zprawil to tak bůh, aby se mladší od starších učili, aby tak se w nich milost boží rozmáhala, a k swětu tomuto potúchala . . . Duše jest toho přirození, že musí něco milowati; nepoználi co statečného, ale obráti milost k nestatečnému . . . O tom také mysle a rozzímaje kak mi jest z mladu milo bylo eos buď slýchati křesťanských věcí od otce swého a od matere, proněž jsem pak i w písma přišel w někakú známost. Wymyslil jsem knihy tyto, jako by děti tázali otce, a otec jim odpowídal . . . Pročež pak rechnie a wrči pyšni na mě a nebo hlúpi, ježto vše hyzdic, jemuž nemohú sami rozoměti, ež piši česky. A kto wie, komu to bude někdy užitečno, a kratochwilno w hospodinu . . . A protož známť to, ežť jest mně nejprwé užitečno psáti, cožť piši . . . Ale

bylo-liby mi ukázáno, ež bych kde pochybil, dal bych se rád nawesti prawdě. Protož wždy řku ku oprawení kostelníemu: poddávám se. Ale ne by lektos chtěl mě súditi a mé řeči jinak je bera než já miením. A wy mé dietky podte a slyšte mě, bázníť boží wás učiti budu.

Celá kniha zawírá 69 kapitol, jichž 25 na pergaměnu psáno s udáním krátkým obsahu, jako: 1) Co jest bůh; 2) kterak skrze boha všeliká wěc a bez něho nic jest učiněno, a což jest bůh, kudy nejbliž k poznání jeho přijíti. 3) Kterak bůh není toliko na jednom místě, ale všudy, a že lidé více milují tmu než světlo. 4) Po čtweré wěci móż poznán býti bůh: dlúhost, širokost, wýsost, hlubokost. 5) Wypisuje tuto čtweru wěc t. dlúhost = wěčnost; širokost = milost boží; wýsost = moc jeho nestihnutá; hlubokost = maudrost. 6) Kterakli jsú mnozí mudrci byli poznali boha, ale w swém rozumu doufajíc nezstali w tom. 7) Kterak bychom nejsnáze mohli přijíti ku poznání welebnosti boží, a kterak troje wěc nesřejmá jest w bohu: moc, múdrot a dobrota. A tú troji wěci wšecky bůh řídí. 8) Co a kterak skrze swú moc činí. 9) Kterak jeho múdrot máme znamenati o stwoření božím. 10) Co jest kde a kterak múdrot boží swět a což w něm jest, zpořídila, ustawila, a zwlášť o planetách nebeských a o dewiti kruzích. 11) O čtwerém hnutí u wěcech stwořených. [*a*) Z místa na místo, *β*) když přibývá neb ubývá něčeho, když hyne, *γ*) když s radostí zwíře táhne se k onomu neb k onomu, *δ*) ježto w rozumu činí proměnu.] 12) Co každá wěc stwořená jest sama w sobě a jiné wěci, jako co jest forma, a co qualitas. [Formu nazwal postavu, qualitas neuměl přeložiti: Hrubý z Jel. klade: jakost.] 13) Kterak wšeko stwoření boží dobrotu ukazuje, a kterak čtwerým činem užitek máme stwořených wěcí. [*a*) Některé wěci jsú tak potřebny, ež bychom nemohli bez nich býti: *b*) některé jsú nám k pohodě, k. p. wíno, *c*) některé, w nichž i pohody nehledáme, k. p. z nowé bílé číše píti; *d*) některé i nadto wzácné k. p. k pítí drahá stříbrnice, zlatice.] 14) O jednotě božské. 15—16) Bůh neproměnný jest ani místem, ani postavau, ani časem. 17) Kterak bůh nic neželé, což dopustí oc. 18) Kterak opět trojím činem jest proměna w poznání lidském, jenž jí w bohu není. 19—21) O trojici swaté. 22) Kterak jest toliko syn boží . . . přijal člowěčenství oc. 23) Kterak múdrot boží má býti více milowána sama w sobě, nežli ta wěc, skrze niž jest udělána. 24) Kterak mysl naše díwajíc se stwoření, má powstati z toho k swému stwořiteli, a ne welnutí milostí mimo něj k stwoření. 25) O třech dnech duchowních a wnitřních co znamenají, t. bázeň boží, prawdu a milost swatú.

Ostatní kapitoly od 26 až do 96 na papíře psané nemají nadepsaného obsahu. Jedná se pak w nich: O poznání boha, jako ohlawení již řečeného k. 26. Dítky táži se o andělích, pak proč jest bůh stwořil swět, když jest nebylo jemu třeba swěta? Tak jest se jemu slíbilo, aby to učinil někdy, jehož jest nebylo dříwe, k. 27. Co jsau andělé, kteréké zřízení andělůw. [Tu wyčítá dewatero kůrůw angelských: *a*) nejwvyšší, kteří wždy kwasie a hodujíc s bohem chwálí jej a jiné rozchutnawají; *b*) skrze něž jde swětlo poznání a umění všelikého k jiným; *c*) skrze něž bůh súdy wydává, co, kdy, proč, neb kde má býti; *d*) páni w králowství, k jichž wůli prwní pod nimi moc swú wywodí skrze ty, ježto sú, *e*) w pátém kóru, mocně rukú i mečem zlost zlých duchów trapíci, aby ne tolik škodili, jelikož by chtěli. A to sú ti tři kůrowé, čtwtvý, pátý a *f*) šestý, w té prostřední hierarchii; *g*) sedmý kůr, skrze

něž bůh diwy činí; *h*) ježto většší poselství od boha dějí světu; *i*) dewátý těch, ježto ostříhají člověka.] Pak ještě o andělech, jejich jakostech, [jsau silni, milovní, uměli, blaženi oc.] Pokračování o angelích. Co Serafim atd.? k. 28. Proč, ano se děje zde všeecko skrze anděly, neprosíme jich, ale boha? k. 29. O ráji, Adamowi [úpadek jeho — smrt], k. 30. Dobroli žiwu býti na světě? [Tři rozdily žiwota: w ráji, samo dobro; na světě, oboji t. dobro i zlo; w pekle, samo zlo], k. 31. Zawedení člověka w ráji, k. 32. Proč bůh stwořil anděla toho zlého, aneb proč člověka, wěda, že nezdrží jeho přikázání? [Proto že z toho wždy dobro vyniká.] k. 33. Kterak to, bůh řekl: kteréhožkoli dne okusíte toho dřewa, umřete, an byl mnoho let Adam potom žiw? [Duchowně umřel.] k. 34. Dábla bůh odsaudil na wěky, člověka milosrdně zachowal, dada spasitele, jenž zaň smrt trpěl. [Pro swé milosrdenství.] k. 35. Byloliby dosti, aby Kristus lehkú a počestnú smrti byl umřel? [Dost, ale chtěl, aby se stalo zadost sprawedlnosti.] k. 36. Všiehni-li lidé budau spaseni, když jest spawitel za wšeken swět umřel? [Jen ti, kdo milují boha více než swět, t. ctnostni.] k. 37. Co jich tedy zatraceno bude! A kto jest aby swěta nemilowal — a již není druhé křtiti, což tehdy než smrt wědná lidem? [Pokání a polepšení jest postředeck.] k. 38. Na čem záleží hříšného obráčení, na jeho-li wůli či na zvláštním daru boží milosti? [Wíce na daru boží milosti.] k. 39. Což tehdy činí w nás swobodnost wůle? [Té nám neodjímá jeho milost.] k. 40. Proč bůh ne každému wle tak silně daru swého, ažby i wzbudil k dobrému wůli, aby tak všieckni spaseni byli? [W tom wůle boží sprawedliwa a nezpytatedlna.] k. 41. Budeli tiem mileji bohu, kto jest byl u velikých hříších, ač se i pokaje? [Lépe w hříších nebyti.] k. 42. Co jest to, ježto lidem tak překáží, že se chutně k bohu neobráti, a wždy zase w hříchy upadají? Slabost jich — a však bůh jest milosrdný.] k. 43. Dobrá rada, když jest bůh milosrdný — a však jest i sprawedliwý. [Protož dobře činiti.] k. 44. Widíme to, že sú nestihnuti súdowé boží, a protož strach ny obcházi, že newíme, milosti-li budem hodni čili nenáwisti. On sám wí, komu spomóż a koho nechá w zahynutí. On wí, komu přichystal přičiny hodné k spasení jeho. [Nezpytatedlný jest bůh — a však wždy na nás jest přichystánu býti k spasení.] k. 45. Co má činiti člověk, nemoha se z swého zlého pozdwihnúti, a tak wzajde w kakús rozpáč. [Křiw jest bohu, kdo se do jeho milosrdenství rozpáčí; čini pokání!] k. 46. Kudy to jde, že tak sú rozdilni lidští úmyslowé, jedni stojí po marném světu, a druzí potom, ježto jest dobré? [Těžko jest pustiti od swěta, ač nečini šťastného, a opak.] k. 47. A snad posledním skrúšením naleznú ještě boží milost? [Blázniwá to čaka.] k. 48. Že jest tak těžko pustiti od swěta, ano jest tak pracně slúžiti světu. A ještě nejeden pro swět pracowaw těžko, nedojde toho, jemžby chtěl; a pakli dojde najposléz, ztratí tu útěchu, že túha jedno ostane jemu. By túž práci lidé pro bůh neshi, jako pro swět, dobrou odplatu od boha by wzali. A to by již nebyli w jiné wině tohoto swěta milownici, a dosti jest winy tak pro marný a nestatečný swět nésti práci tak velikú a boha nethati. k. 49. Tehdy což můžeme rozoměti, že nemož člověk bez práce žiw býti? k. 50. Kudy jest to, že často chce již dobře člověk a nemož sobě odolati. A ač se wyplete zlého z jednoho, opět se w jiné uwalí. k. 51. Co diš o tom, ježto někto ostanúc hříchow některých opět se w ně wplétá a neb w jiné a druhdy horši? k. 52. Tolik jest w světě zmatków, nejlep uteci do kláštera. [Nic platno] k. 53. Ty

znáš (práví děti) naše položení, rei nám něco k našemu běhu. [Dává jim pravidla některá: netbati na svět, marných věcí nemilovati oc.] k. 54. Kudy jest se zlý svět i v kláštery wlúdil, a mezi ty, ježto před ním utíkali? k. 55. Jak to, že se často zlým dobře, dobrým zle vede? k. 56. Snadno jest říci, že jest dobrá věc protiwenství, ale trpěti není snadné — kto proti své vůli trpí, kterouž móż z toho chválu míti? k. 57. Když jest trpěti, což se zdá, že jest trpěti najhrodněji? k. 58. Že každý trpí protiwenství. [Žádosti uwodi troji: tělesné, zvířecí, duchovní.] k. 59. Jednoli má člověk duchovní žádosti powoliti, a wždyli má trpěti dvě oné? [Člověk má rozum, aby jim rozsaudil pravdu, i mezi těmi třmi žádostmi nikterž jest mimo pravdu nepowoliti. Wždy jest bojowati: Pýcha chce pokoru přemoci, záwist nad milostí chce býti, hněw nad úklidností, lenost nad kyprostí, lakomstwo nad nedbáním sboži, lakotné obžerstwo nad směrností w pokrmu a w pítí, smilná nečistota těla nad zdržením od toho skutku šeredstwie.] k. 60. Kterak těch sedm vlastích a úhlavních hříchow bojují proti slechetnostem a nepokoj činí dobrým. k. 61. Dí-li co pokora proti pýše. k. 62. O sedmi smrtedlných hříších, a nejprw o pýše naučení. O záwisti. Hněw a čeled jeho. Lenost. Lakomství. Lakota. Smilstwo. kap. 63—69.

Ještě podáme některá zvláštní místa, z nichž nějaké světlo na temnau známost o ziwotu spisowatele sameho vychází.

Na str. 84. Že zde ty věci božské widíme jediné w zrcadle a w podobenství. A tak, ditky, ufaje, že z milosti ne w hrdosti, ne z wšeteetwa budete čisti w těchto knihách, všeckýť miením, komužť kdy k rukama přijdú. K tomuť wás najprw napominám, aby od pána boha . . . žádali pomoci, aby tomu bez bludu mohli rozuměti, co o jeho slyšíte wýsosti oc.

Na str. 86. A tak sw. Pawel, sw. Augustin a jiní psali o bohu w vysoké a hluboké věci. A najprwé řečti mistři po swatém Pawlu, potom sw. Augustin s jinými, ježto bylo latinskému jazyku neobyčejno. Wšak oni tu prostřeli cestu, mnohokrát latinský jazyk řeckými slowy naplacujíc, až již obyčej mají toho latinští mistři. A my těšme se w těch kroupkách a w těch drobích, ještoť od nich jako s stolu bohatého k nám přichodie, i prosit všech nelatiníkůw: čtete opatrně w mých knihách, donidž čemu nemůžete rozuměti, nepřete se o mé řeči s latiníky a s hrdými nejwiece oc.

Na str. 94. My jsme malí a hrubí ještě tak diwný způsob pořadu toho obmysliti neb wyprawiti, a já pak owšem; a však w té kratochwili, ježto jsem počal ty besednie řeči, řku což mohu, kak sem četl o tom nebo slyšal, nebo kdy myslil; ač newšeho, co jsem četl, ale však něco, neb diwné a twrdé nám sú ty řeči, ježto mluví sw. Dionysius . . . ale inně by ty řeči hruby byly a snad i wám, že sú w českém jazyku neobyčejny; protož jáť wám w podobenství miením ukázati něco pořadu angelského oc.

Na str. 168. *Dítky*: Milý tatiku, ty znáš naše položení, rci nám něco k našemu běhu. *Otec*: Tak jest bylo, ježto sem psal najprw řeči tyto, že biech řekl něco, ježto se wás dotýká; ale tuto neřkuť téhož, neb w mém již nejste poslušenstwie, ale že tré wás jest chwalně a dobře tento ziwot dokonalo, útěchu w tom máje, řkuť ještě něco jakožť sem i obnowil kniehy tyto, aby skrze to, že sem wám je psal, byly někomu k kratochwili, a tak řkuť wám, ačť wám jest toho i netřeba, ale pro jiné; nebť se i ještě tiem nestydím, což sem

vám psal, něco přeskoče byl sem vám řekl, buďte při sobě, a kažte se jinými, o nichž slycháte, ježto vysoko napnú a nízko spadnú oc.

Na str. 23. A jáť mám za to, cožť mluwím neb píši o milém bohu, nedělímť se od úmysla swatých a křesťanských mistrów; nebť jsem pilně ze swé mladosti rád četl o tom, rád mistra slyšel, a i ještě mílo mi jest mysliti o tom, a i jiným po sobě k tomu, ježtoť mně mílo, ač by nebyli i latiníci, příčinu dáti. A komuž se nelíbí to, ježto píši, kriwdú mě newin, kriwdy na mě nezamyšlej, bych to řekl, jehožť sem neřekl, a buď mých kněh prázděn, a nezawidť, ač kto čemu prawému z nich porozomie, jemuž by dřiewe nerozuměl.

Z toho, co zde předesláno vyplýwá, že a) rukopis Budišínský toliko jednu částku celého spisu zawírá, t. rozmlauwání otce s dětmi. Druhá částka t. rozmlauwání duše s swědomím nachází se w jiném rkp. u p. archivára Bočka w Brně, o kteréž aby širší zpráwu veřejně učinil, jest welice hodno žádosti. b) Náš rkp. opět ze dwau částek sestojí, t. jedné na pergamene, pilně psané s nadpisy kapitol, druhá na papíře, bez nadpisůw obsah udáwajících; prwní jest půwodní recensi, druhá obnowena samým auktořem, z čehož patřno, že on swé spisy předěláwal, tak že dwoje recensi těchto rozpraw, naučení pak křesťanského troje recensi powstaly, text hned širší, hned kratší obsahující. c) Rozmluwy tyto rovně jako knihy učení křesťanského (1374), ačkoli nejwíc pro děti jeho psané, i po smrti tří z nich w té formě byly ponechány, an pod dětmi mínuti se prawí všechny, komuž spisy k rukama přijduť. d) Čerpal mimo jiné prameny z písem swatých, ze swat. Augustina, a z Hugowých spisů, tam zde zápase s jazykem *); nedaje se však odstrašiti rechněním, jak prawí, latiníkú, t. těch kteří literaturu latinskau plodíce, české nepřáli. [Starý to tedy druh lidí!] e) Celý ten spis, jako jeho knihy wúbec, jsau důkaz newšedního na onen čas wzděláni, učenosti, a šlechetnosti i hluboké k vlasti a ctnosti lásky.

Wýjimkú zde ze samého spisu neklademe, proto že na jiném místě t. we Wýboru ze staré literatury, jich hojněji podati zamýšlime. Toľiko neobyčejnější zde nalezající se slowa pro milowníky českého slowozpytu uwedeme.

Bůh stwořil swět, aby dal *úcastnost* sebe str. 8.

S wysoka škodnějši *úpad*, 206.

Wrchní múdrost kak jest w sobě jdúc kakýmś diwným *úřodem* od moci. 71. (partus).

Ty znáš naše položení, rci nám něco k našemu *běhu* 168 [cf. Aby w tyto *běhy* při nás byl. Arch. I. 14.] = okolnosti.

Břhudlná mysl, t. nestálá, těkawá. 85.

Bezbydlé, n. exilium. 150.

Bodliwé trní, 148. nyní prawíme bodlawé.

Bořiti smlauwu, 220. poslušenství 202. t. rušiti.

Behstwie = božství. 52 et 53. [bez proměny litery *h* do *ž*].

Břidké leptání črwa toho (t. swědomí) 14. (t. ošklivé.) Co jest na swětě *břidčejštho* než smrt, 157.

*) Tak n. p. latinské *qualitas* ještě neuměl česky říci, formam jmenuje postavu.

Ne we všem přezří bůh *bujeti* jich vůli. 188.

W *bcze* (t. w bohu) upokojen. 76.

Co bych *krasil* o nemůdrém šilenci hlúpém, lépe naň *bukati* jako na howado nerozumné. 213.

Bytstwie essentia. 11. Duch jest nedwojit pro jednotu bytstwie swého. 51.

Jako všudy jest duše w těle, ale welim *činem* w hlavě, výbornějším takéž bůh w nebesích jest kakýms *činem* výbornějším, nežli jinde. 11. t. způsobem. (cf. lat. opere.)

To tré (moc, múdrot, dobrota) we všem, což bůh činí, nikdy sebe nenie *diclno*. 28. thcilbar.

To *dcřku*, ježto jsem počal. 17. eloqui.

Drechct, *drechctek* = drobet, malá částka, n. p. kamenc, dřewa. 51.

Nřterdy postúpi silně, a *druhdy* se bude lúdití lestně, 190. (aliquando - alias).

Byw nad jiné w *duchowenstwi*, odeřka se swěta. 176. Geistliches Wesen. *Duchcwějši* jsi, wice se postíš. 198. Nemíwajte řeči dlůhých s nižádnými ženami, ani owšem s takými *duchowěčkami*, ježto chtí lidem zředlny býti. 171. [t. klášternicemi].

Jednotu, jíž bůh jest *najjednějši*. 66. *Nadjednějši* jest nad to nadewše, co kdež jest jedno. 48.

Ješitná a marná chwála podštíwá srdce 202 (frustrancus, cf. sla. ašut = frustra).

Jinakowé než jest bylo. 49. t. jinaké.

Angelé, ježto swůj úmysl od něho *hmli*. 54.

W *chut* nemajíc božieho slowa. 176. t. w zalibení.

W *krekct* aneb prostřed žiwota jsme w smrti, totiž když w *krekct* bujně jako ktwe náš žiwot, jsme w smrti. 118. [krokot=žlutočerwenost, cf. latinogracc. crocotus, r. crocus=šafrán].

Čerstwu a *kypru* býti tělem i myslí k dobrému, 197. [cf. Nohama aby byl *kypr* k službě. Rad. kyp-ěti.]

Laketa jest kochánie w jedení a pití. Opp. *smičnost* 234.

Laňátkc, n. mladá laň. 184.

Lanitwa f. (cf. rus. lanita, id. ut pomstwa et pomsta), mala. Prowrtal lanitwu lice jcho. 127. et saep.

Že se jest *libostně* kochal w nesprawné útěše. 191.

Liccměrstwo, n. = licoměrnost.

Když se božská welebnost tak ponížila, čím chce *lutcwá* člowěči křehkost býti purna 201. (cf. lat. lutum.)

Nemohl by *měni* býti, t. menší. 53. (ita et lépi = lepší.)

Bůh jest kakás přeupřiemá upřiemost, ježto *wšamo* (t. na wše strany) dosáhá, a nelze se jí ijednomu *cbinúti* 13. Nelze se obinúti swětla. 14. vitare. (r. winu.)

Ten jehož nebesa nemohau *cbklíčiti* 70., t. obsáhnuti.

Někomu *cblacíněti*, vilescere. 227.

Oblášti = obzwláštní, 188.

Obera swěta, t. okršlek. 29.

Odiwná radost 227. t. diwná, podiwná.

Odwláčiti pokání, differre. 128.

Mají kwasy s tak *ochewnými* a weselými, ježtoť jim newoní náboženstwí a věci duchowní. 171. Rad. *chwějí se*, cf. ochwiti, wzochwiti, rozochwiti, wzochwowati, w starých žalářech = agilis, petulans.

Abychom se zdejší marností *neokojili*, a k swému se spasení táhli. 70., t. nespokojili.

Onž=(t. on, že)=jenž. Počest ta od nás na bůh sluší, onž jest a od něhož nám jde vše naše dobré. 56.

Widěl jsem Satana jako blesk z nebe *padníce* (acc. mas.) 204.

Žádost mieti táhne mysl jako na *pádlo*. 197. (r. pnu).

Ež *plá* wrúci milostí. 35. Od té swatě *plajíce* milostí. 98., flammen.

Angelé *plápolí* milostí boží. 97., t. plapolají.

Počest ta od nás na bůh slušic, 56; ditky w *počest* mějte w srdcích boha. 12., t. ctěte.

Podštívá k dobrému a ponúká. 130. (bono sensu).

Ďábel Ewu *podtrhl*. 115., t. ošidil, podwedl.

Tak s rozumem mysliti o stwoření *pochop* jest a *průstupck* boží welebnost poznáwati. 29. Ansprung u. Antritt. b) Wše bylo účastno dobroty jeho, však každé podlé *pochopu* swého. 117., Fassungskraft.

Budeli čemu dána *pochotnost* která, *pochotné* bude, leč k ústóm, leč k uchu, leč k nosu, leč k dotčení to přísluší; a pakli *nepchotnost*, tehdy *nepchotné* (= příjemnost, Annehmlichkeit) 42. Toho dobrého móż udělití k rozkoši a ku *pochotnosti*, 89.

Pořad=Ordnung. W němž není pořadu ijednoho. 13.

Posošný=robotný, podrobený (r. socha, fig. část země robotné; ita hodiedum, rus. posošný lid, t. robotný). *Trop*. Posošnost k hřichu. 125. Bůh není té posošnosti, by mohla která jemu proměna přijítí. 48. Tělo k hřichům *posošno*. 179.

Pakli jste se w čem *pošeredili*, učištte to. 16. pomazali, znečistili.

To ty vědí, ježto je to *potykuje*. 114. trifft, stösst. Strpěti protiwenstwí, ježto na té cestě *potykují*. 188. woran stossen. S prawdau se minauti chtieti, a všudy se s ní *potykati*. 13. begegnen, anstossen.

Člowěk ďáblem *přeluzen*. 121. (cf. lauditi.)

Tiše, *neprchawě*, *nepurně* swú newinu ukázati. 214., t. neprchle, ne zpurně.

Prechlawijm hněwem hřešiti. 164. Aby *neprchal* w hněwu. ib. jähzornig seyn.

Přikwatiti=opprimere. Když se budy boří, lépe z nich utěci, než dáti se jim *přikwatiti*, 153. (r. chwatiti *ch in k* mutando.)

Přinošujíc k nám dary jeho milostí. 97. Kwietie domůw *přinošuje* z lauky. 75. (= přináseti; rarior forma.)

Kristus sbožie *připodobnal* k trní, 148. t. přirownal.

Tak nám *připósobil* (Kristus) králowstwo, jakož jemu *připósobil* otec jeho. 122. (zjednal, dal.)

Nenie zmiešenie w *prístroji* swěta wšeho. 117. Einrichtung.

Člowěk ježto bude swětské věci *posobiti*, 153. *Posobíc* swětské věci wšak mají duchovní úmysl. 176. Ježto włádnú nižšími, *posobíc* je. 95. (činiti).

Bude jeden *rechniti* na druhého, že jeden druhému bude dáwati winu. 17. *Rechnic* a wrěie pyšni na mě, ež piši česky. 5. (r, rě-ch-niti, ut rě-k-nauti.)

Rozchutnati se w milosti. 138, w naději. 351. Lust erregen.

Když se do jeho milosrdenství *rozpáčí*; kdož by pak do sebe se nerozpáčil. 116. (zaufati, pochybowati.)

Túžebný a *rozpačný* smutek. 81. verzagt, verzweifeld.

Ruhety i mnohého protiwenství jsú naplněni. 177., t. potupy.

Newadí *ryčeti* w kratochwili, nemluwic k škodě izádnému. 325. (r. ryk.)

Neškřekaj na starého, ale mluw k němu jako k otci. 213.

Kakž jest hodně uložen wešken *stwer* na swém místě. 32. Wešken kruh wšeho *stworu* spojen spolu. Ib. W oboře *stweru* wšeho. Ib. = stwoření.

Swebedstwem swěho přirození neúměrný jest. 18.

Otče i *syn* (vocat.) i duše swatý. 62.

Tělesenství tahne k nižším wěcem. 125.

I tu jest *trpnější*, což duch člowěči žádá, nenieli podroben tělu. 197. Kak diwnú múdrosti wešken kruh wšeho stworu spojen spolu, a tak slušně, tak přístupně a tak *trpně*, ež i welmi nepodobné strany k sobě jsú w jedné oboře stworu wšeho. 32. fügsam, duldsam.

Trpečiti = strkati, puditi. Osmé nebe, jiné kruhy nižší s sebu *trpečí* wúkol proti w nich běhu, tak ež průze je swým během *trpečie*, nežli jdú oni swým. 34.

Tržiti (cf. trhám cf. rus. terzat torgat) = táhnauti? rwáti, fig. mučiti. Kto newidí, jak člowěka bude *tržiti* mysl a milost k druhému. Když slowo přizni uslyší od něho, 381. Swata čini člowěka žádost swatá, ježto *trží* mysl w swaté bazni božie a w swaté milosti jeho. 19. *Netržili* w mysli člowěka nehodné žádosti tahnúc ke zlému. 109. Když padl w hřiech člowěk oslepen w rozumu ob welikú stranu žádost *trží* k nestatečnému. 22.

Každý rád by jim (t. protiwnostem) *uhowil*. 191 [vitare.] Job od nepřátel trpěl *ukáranú*. 181. Vorwürfe.

Úlech, m. uložení. We všem se s prawdau obierati každému podlé *úlehu* stawu jeho. 188. Ježto nedrží *úlehu* swých zákonów. 166. Opatř zákona toho (klášterniho) *úlech* neb řeholu a ustawenie. Ib. Jako i zde na swětě sejde weliké panstwo, jakž se nedrží pořadu w swém *úlehu*, ježto jest prawda jej uložila. 101. Satzung, Regel. W boží pomoci *uložiti* swau naději. 189. reponere.

Upatřiti moc, múdrost a dobrotu w bohu. 27. Jehož oko pro malost nemůž *upa- třiti*. 43. conspicere.

Srdcem k bohatství *welnúti* 139. Mysl milosti k stwoření *welnula*. 74. anhängen.

Wchoz, m. (cf. rus. wechož, id.) wchodící. Ktož *wchoz* býwá w to drahé swětlo. 75. (advena, qui intrat.)

680 *Rezber staročeské literatury. J. Jungmann: Tomáše Štítého rozmluvy nábožné.*

Tělo *wrebuje* duši světa a hříchu. 196. Kdyby duše se *newrobila* tělu svému. ib. (r. rob = otrok).

Toby bylo jen *wšetctwo*. 74 = všetečnost.

Koho jednau *zachejí* (milování Kristowo), nikdy potom nepustí. 17. ergreifen..

Zapcklený w zlosti. 208. verstockt. Zůstati w swém *zapcklení*. 120.

Abychom nepřišli přepuštěním jeho (boha) w někaké swých wýmyslów *zatočcuic*. 26. (in vorticeu?)

Ano swú klopomosti *zatrpečí* člověka od utěšení duchowního. 38 stossen, verdrängen.

Zplaněti fig. Takt' sù *splaněli* pohané najprw, tak *splaněwají* i křesťané. 22. verwildern.

Bud' *zředlucn*, budeš mítí od lidí chválu. 202.

Což k oku *zředluc* (opp. kryto), 13. conspicuus.

Zšediti. Jakož sej w světě we mnohých wěcech *zšedila* (duše) . . . když w šeredném swém tělu opět wstane, od něhož jest tak *zšedena*. 15. t. ohawena, mrzka.

Čistý, ježto se nikdy *nezšeredil*. 16. bemackeln.

Nač se sláma *ztreskecc* pod cepy. 180. (roztlučě).

Z-učiti = vyučiti). Budú sě stkwieti. . . ježto *zučie* mnohé k spravednosti. 4.

Zweněti se. Maso bez soli *zweněle* by sě i čerwy rozlezlo. 179. zasmradnauti.

Zybatí (cf. rus. zybat' = zdvihati, cf. rus. zybel = kolébka; zyb, f. wlnění; bařina.)

Zybat také neustawičstwo někým i k wyššiemu stawu, ježto by byl lepší (lepší), aby nižší držal prawě. 217.

Žiwctedlný, lebendig. Newí, jakby žiwot zdejší jmenowal, žiwotemli smrtedlným, čili smrti *žiwctedlnú*. 118.